

INFORMAATIOTUTKIMUKSEN PÄIVÄT 2022

Aineistojen kuvailu ja luettelointi murroksessa: uudet mallit suhteessa S. R. Ranganathanin teoriaan aiheesta

Suvi Alaranta

Tampereen yliopisto

alarantasuvi@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3880-7291>

Asiasanat: metadata, bibliografinen valvonta, luettelointi, luettelointisäännöt

Viittaaminen: Alaranta, S. (2022). Aineistojen kuvailu ja luettelointi murroksessa: uudet mallit suhteessa S. R. Ranganathanin teoriaan aiheesta. *Informaatiotutkimus*, 41(2–3), 21–24. <https://doi.org/10.23978/inf.122555>

Artikkeli on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Tutkimuksen tausta ja ongelmat

Pro gradu -tutkielman, *Luetteloinnin uusia malleja: S. R. Ranganathanin teorian heijaste ja näkyvyys*, tarkoituksena oli selvittää S. R. Ranganathanin teorian ja mallien mahdollista heijastuspintaa, sekä nostaa esiin hänen työnsä vaikutusta tämän päivän uusissa luettelointikäytänteissä: FRBR-tiedonmallinnuksen teoriassa, RDA-luettelointistandardissa ja BIBFRAME-tietomallissa. Luetteloinnin historian tarkastelu ja uusien mallien vertailu S. R. Ranganathanin malleihin, sekä muihin edeltäviin malleihin tuovat aiheeseen syvyyttä ja perspektiiviä. Historian esiin nostamisella saadaan tämän päivän luettelointityö myös sidottua osaksi jatkumoa ja kehitystä. Väitöskirjatyössä on tarkoitus jatkaa saman aiheen parissa. Teemaa on kuitenkin tarkoitus syventää ja laajentaa. Pro gradu -tutkielman ja erityisesti tulevan väitöskirjan on tarkoitus edistää metadatan tuotannon kehitystyötä ja olla hyödyksi metatietotyön parissa työskenteleville ammattilaisille.

Luettelointi on bibliografista perustallennusta, jossa dokumentteja ja teoksia kuvataan niiden perustietojen avulla, sekä laaditaan hakuelementtejä. Luetteloinnissa olennaista on toiminnan systemaattisuus. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että tiedot dokumenteista esitetään yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Luetteloinnin systemaattisuuteen pyritään erilaisten standardien ja ohjeiden avulla. (Suominen, Saarti & Tuomi, 2009, 19.)

Metadatan tuotannolla on keskeinen merkitys kirjastojen ja muiden muistiorganisaatioiden toiminnassa. Laadukas metatietotyö toimii kirjastojen perustana ja on yksi kirjastotoiminnan peruskivistä. Metatietotyöllä on suora vaikutus tiedonhakuun ja aineistojen löydettävyyteen, näin sillä on suora vaikutus myös käyttäjien kokemuksiin kirjastopalveluista. Tutkielman aihe on relevantti ja ajankohtainen, koska aineistojen metadatan tuotannossa eletään muutoksen aikaa. Kuvailun ja luetteloinnin murros liittyy vahvasti informaation ja julkaisemisen muuttuneisiin muotoihin. Sisältöjen digitalisoinnin myötä informaation tallentaminen ja välittäminen on moninaistunut. Digitaalinen toimintaympäristö tarkoittaa käytännössä uusia vaatimuksia ja myös mahdollisuuksia metadatan tallentamiselle, esittämiseksi ja käytettävyydelle. Toisaalta murros aiheutuu pyrkimyksestä metadatan tuotannon yhtenäistämiseksi kansainvälisillä standardeilla. Näin voidaan edistää metatiedon linkittämistä ja jakamista eri toimijoiden välillä kansainvälisellä tasolla. (Autio-Tuuli & Seppälä, 2010, 1.)

Käytetyt menetelmät

Pro gradu -tutkielman tutkimusmetodinä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta sekä systemaattista analyysiä. Tutkielman tarkoituksena oli tunnistaa, tiivistää ja arvioida tutkijoiden ja asiantuntijoiden valmiiksi julkaistua aineistoa ja näin ajantasaistaa tutkimustietoa. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla pystyttiin käsittelemään myös aiheen historiaa ja kehityskaarta, ja näin kuvaamaan laajasti tarkasteltavaa aihetta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen mukaisesti tehdyn tutkimuksen eteneminen voidaan jäsentää neljään vaiheeseen: 1) tutkimuskysymyksen muodostaminen, 2) aineiston valinta, 3) kuvailun rakentaminen, 4) tuotetun tuloksen tarkastelu. Menetelmän erityispiirteenä muihin kirjallisuuskatsauksiin verrattuna on, että vaiheet etenevät osin päällekkäin koko prosessin ajan. (Kangasniemi ym., 2013, 2.) Metodi oli toimiva tutkielman teossa, koska aineiston valintaa ja kuvailun rakentamista tehtiin osittain samanaikaisesti, sekä tutkimuskysymys muotoutui prosessin aikana. Tutkimusmenetelmän käyttö oli perusteltua, koska se auttoi erittelemään Ranganathanin teorian mahdollista heijastusta FRBR-teoriassa, RDA-luettelointistandardissa sekä BIBFRAME-tietomallissa.

S. R. Ranganathanin teorioiden ja mallien tarkastelussa sovellettiin systemaattisen analyysin menetelmää. Jolkkosen mukaan systemaattinen analyysi viittaa tutkimusotteeseen, jossa tutkitaan ja kuvataan käsitysjärjestelmää tai ajatusmalleja tutkimalla ja kuvaamalla sen rakenneosia ja niiden välisiä suhteita. Tutkittava kirjallinen aineisto oli tässä tapauksessa tutkielmassa käytetyt Ranganathanin teokset, joita pyrittiin lukemaan analyttisesti tarkastellen teoriaa, malleja, käsitteitä, väitteitä ja ajatuksia. Prosessin edetessä pyrittiin tutustumaan Ranganathanin ajatusmaailmaan. (Jolkkonen, 2007, 20.)

Tutkielma pohjautui muiden muassa IFLA:n julkaisemiin virallisiin standardeihin ja Ranganathanin omiin teoksiin, sekä lähteinä käytettiin tutkijoiden ja asiantuntijoiden aiheesta julkaistuja tieteellisiä artikkeleita ja tutkimuskirjallisuutta.

Tärkeimmät tulokset sekä tulevan väitöskirjan mahdollisia teemoja

Tutkielmassa saatiin kuvattua, että Ranganathanin teorialla ja malleilla (PMEST-fasettikaava, Canons of Cataloguing, Kirjastotieteen viisi lakia) on heijastuspintaa luetteloinnin uusissa malleissa. Työssä kuvattiin PMEST-fasettikaavan ja FRBR:n ryhmän 3 entiteettien yhtäläisyydet, Canons of

Cataloguing:in ja RDA:n periaatteiden yhteneväisyys, sekä Kirjastotieteen viiden lain heijastuminen FRBR-teorian ja RDA-luettelointistandardin rakenteisiin, sekä lisäksi BIBFRAME-tietomallin tavoitteisiin.

Pro gradu -tutkielman teko ja suunnittelu aloitettiin jo muutama vuosi sitten. LRM-malli oli silloin aluillaan ja muotoutumassa oleva malli, ja tutkielman tekoon tarvittavia lähteitä ei ollut vielä riittävästi tarjolla, joten tutkielma päätettiin tehdä alkuperäisestä FRBR-teoriasta. Ranganathanin teorian ja mallien heijastuspinnan etsiminen LRM-mallista päätettiin jättää mahdollisen jatkotutkimuksen kohteeksi, kun aikaa on kulunut hiukan eteenpäin ja mallin käyttö on vakiintunut käytännössä.

FR-mallien yhdistymisen myötä myös entiteeteissä on tapahtunut muutoksia. Mielenkiintoista ja arvokasta olisi tutkia uuden LRM-mallin entiteettejä, löytyisikö sieltä vaikutteita Ranganathanin työstä, sekä vertailla myös FRBR:n ja LRM:n entiteettejä keskenään ja tarkastella millaisia muutoksia on tapahtunut yhdistymisen myötä. Entiteettien muutoksesta voidaan päätellä, että FRBR-teorian entiteetteihin ei oltu tyytyväisiä, eli ne eivät olleet toimivia. Entiteettien tutkimus olisi arvokasta, koska entiteetit määrittävät niin paljon tiedonhakua, ja vaikuttavat näin suoraan asiakkaan kokemuksiin. Herättää myös ihmetystä, miksi LRM-, RDA- ja BIBFRAME-malleissa entiteetit eivät ole yhteneväisiä keskenään. Yhteneväisyys helpottaisi käytännön luettelointityötä. Tutkimuksen avulla aiheen taustaa saataisiin kirjoitettua esiin ja nostettua pintaan, jotta aiheesta voidaan käydä keskustelua tänä päivänä syvemmällä tasolla ja edistettyä vielä kehitysvaiheessa olevien mallien työstämistä.

Lähteet

- Autio-Tuuli, M., & Seppälä, M.-L. (2010). Kirjaston vastaus informaatioympäristön muutokseen: Semanttinen web, ontologiat ja standardit osana kirjaston tiedonhallinnan infrastruktuuria. *Tietolinja*, 2/2010. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201012143106>
- Jolkkonen, J. (2007). *Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina: metodiopas*. Joensuun yliopisto. Noudettu 1.9.2022 osoitteesta https://courses.helsinki.fi/sites/default/files/course-material/4671950/systemaattinen_analyysi_tutkimusmetodina.pdf.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M. Jääskeläinen, P., & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25(4), 291-301.
- Suominen, V., Saarti, J., & Tuomi, P. (2009). *Bibliografinen valvonta: johdatus luetteloinnin ja sisällönkuvailun menetelmiin*. BTJ.